

Úvodní poznámka z roku 1972

Teorie elit, někdy označovaná také jako elitologie, hraje velmi významnou úlohu v soudobé buržoazní sociologii a politické vědě. Často se o ní jak v mezinárodních souvislostech, tak při kritice uplynulého období zmiňuje i dnešní československá publicistika. Moderní buržoazní teorie elit vznikla v přímé nebo nepřímé polemice s marxistickou teorií tříd a třídního boje a částečně i v polemice s teoriemi, na které marxismus navázal (např. s teorií tříd v anglické klasické ekonomii). Je pochopitelné, že marxistická sociologie musí s elitologií změřit své síly a nalézt vědecké argumenty proti ní. Radikální kritika nemarxistické a protimarxistické teorie se ovšem neomezuje na planý slovní radikalismus. Má-li být vědecky účinná, má-li jít na kořen věci a má-li pozitivně přispět k rozvoji historického materialismu samého, musí přikročit k analýze základních pojmů této teorie a musí se vyrovnat nikoli jen s odvary dané teorie u povrchních a epigonských publicistů, nýbrž s tou podobou, kterou jí dali její významní a originální představitelé. Proto tato kritika předpokládá důkladnou znalost kritizované teorie, což se neobejde bez toho, že se jde k původním pramenům.

Cílem tohoto sborníku, který vznikl jako vědecká rešerše pro potřeby učitelů katedry teorie státu a práva a ústavního práva, a především jejího oddělení sociologie, je dát důkladnou informaci o moderní teorii elit a o základech její marxistické kritiky. Pořadatel a překladatel sbor-

níku usiloval o to, aby dostál zásadám reprezentativního výběru a aby z poměrně rozsáhlé látky vybral práce těch autorů, kteří mají v elitologii zakladatelský význam nebo typickým způsobem reprezentují její současný stav. Jen laikovi se jeví elitolog jako elitolog. Ve skutečnosti mezi nimi existují významné rozdíly. Pořadatel sborníku usiloval i o to, aby v něm byla vyjádřena pokud možno celá tato škála distinkcí. Dbal také o to, aby každý významný teoretik byl zastoupen textem takového rozsahu, který umožňuje čtenáři podložený úsudek nejen o teoretických tvrzeních, nýbrž i o důvodech, o které se tyto teze opírají. Z tohoto důvodu editor nehleděl na nějakou tu stránku překladač navíc. Poněvadž je sborník určen vědeckým odborníkům, nepovažoval ani za účelné, ani za správné zasahovat do vybraných a překládaných textů a vypouštět z nich místa, která jsou „nepříjemná“ nebo „delikátní“. Tato ideologická „pruderie“, která zavírá oči před nepříjemnými a „choulostivými“ věcmi, je ve vědě málo platná. Existuje zde jen jediné východisko: hledat vědecky relevantní argumenty.

Materiál ve sborníku shromážděný se dá zařadit do tří okruhů. První okruh tvoří zakladatelé novodobé teorie elit (Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto, Robert Michels). Do druhého okruhu spadají jejich soudobí pokračovatelé (Raymond Aron, Hans P. Dreitzel). Ačkoliv sborník má poskytnout především dokumentaci k teorii mocenských elit, která má bezprostřední vztah k vědám o státu a právu, přináší alespoň ukázky z teorie takzvaných kulturních elit, kam je možné zařadit Karla Mannheima, jenž reprezentuje určitý přechod mezi oběma typy teorií, či Josého Ortegy y Gasseta, jenž je typickým zastáncem aristokratické teorie kulturní elity.¹ Oba typy teorií mají některé společné rysy, ale existují mezi nimi i závažné rozdíly. Teorie mocenských elit chce být nehodnotící (*wertfrei* ve smyslu Maxe Webera), kdežto v kulturní teorii elit převažuje hodnotící element. Ukázky z teorie kulturní elity byly zařazeny proto, že především s jejich ohlasy polemizuje dnešní československá publicistika.

---

¹ Text Ortegy y Gasseta do sborníku nezařazujeme, a to především proto, že jeho dílo časově nezapadá do celkové koncepce knihy. Další důvod je ten, že nakladatelství Portál chystá na letošní rok reprint *Vzpoury davů*. Pozn. editora.

A konečně třetí okruh materiálů představují pokusy o kritiku teorie mocenské elity (György Lukács, Ljubomir Tadić, Włodzimierz Wesołowski, Alexander Schiffrin, Tom B. Bottomore). Jde vesměs o závažné kritické materiály, které podstatně přispívají ke kritice elitologie. Nejsou však úplnou a systematickou kritikou elit. Ta musí být podle názoru překladatele sborníku teprve provedena. Je to teoreticky náročný úkol. Tento sborník je skromnou pomocí tomu, kdo se ho chce chopit, a to už tím, že soustřeďuje základní materiály, usiluje o jejich přesný překlad z jazyka originálů a podává v úvodních poznámkách nezbytné orientační informace o autorech, jakož i zběžné kritické komentáře. Tomuto perspektivnímu vědecko-badatelskému a kritickému úkolu slouží také poměrně rozsáhlá bibliografie.

Pořadatel si je vědom i neúplnosti tohoto sborníku. Přestože podle jeho soudu shrnuje to nejzávažnější, přece jen v něm existují ještě mezery, které je ovšem možné poměrně snadno doplnit. Dovolí-li to jiné úkoly, nebo bude-li uznáno za potřebné ve vhodné době nějakou formou dát k dispozici tento sborník širšímu okruhu vědeckých zájemců, stálo by za to doplnit jej o práce dalších autorů, kteří byli součástí původního záměru. Čas vyměřený na tuto práci však nedovolil jeho úplnou realizaci. Patřili by sem tito autoři: Antonio Gramsci jako marxistický myslitel, který přejímá některé podněty italské elitologie, Friedrich Nietzsche jako filosof, který dal vážné podněty k hodnotící, kulturní teorii elity. James Burnham jako autor *Machiavellistů* a tvůrce teorie o vrstvě manažerů, která má blízko k mocenské elitě, Charles Wright Mills, známý u nás svou *Mocenskou elitou*, by měl být zastoupen některou ze svých nepřeložených kratších elitologických studií, a konečně by bylo účelné sborník doplnit o jednu nebo dvě práce z oblasti teorie místních elit vlivu, tak jak ji pěstuje americká sociologie a někteří sociologové v socialistickém Polsku.

3. května 1972

Lubomír Sochor

Úvodní poznámka z roku 2018

Kniha, kterou držíte v rukou, se nerodila úplně snadno a její tvorba neprobíhala standardním způsobem. Jejím tématem je teorie (a studium) elit. Konkrétně se jedná o výběr několika významných textů této sociologické a filosofické tradice, který pokrývá období od konce 19. století do sedmdesátých let století minulého.

V roce 2013 objevil pracovník Oddělení pro studium české moderní filosofie Filosofického ústavu AV ČR Ivan Landa v pozůstalosti Lubomíra Sochora¹ v Archivu a muzeu literatury v Bruselu strojopis překladů několika výňatků z děl klasiků teorie elit (Moscy, Pareta, Michelse), dále některých autorů, kteří na tuto tradici navazovali během druhé světové války či po ní (Mannheim, Dreitzel a Aron) a dalších k teorii elit kritických textů (zejména recenzních statí, např. od Lukáče). V roce 2016 jsme se rozhodli tyto Sochořem již přeložené texty zrevidovat a připravit k vydání. Doplnili jsme je o některá díla, která Sochor doporučoval, ale k jejichž překladu se už nedostal, a také o díla, která problematiku

---

¹ Lubomír Sochor (1925–1986) byl sociálním myslitelem, který se v šedesátých letech 20. století věnoval sociálně kritickému myšlení a rozvíjení marxismu s důrazem na práce Marxe, Freuda či frankfurtské školy. Bližší informace viz na [www: https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/sochor.html/](https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/sochor.html/).

elit v období od začátku 20. století do sedmdesátých let vhodně doplňují.

Sochorův strojopis obsahoval ručně psaný, nepříliš čitelný seznam textů, které by podle jeho názoru bylo dobré v zájmu kompletace sborníku ještě přeložit. Tato poznámka však nebyla příliš konkrétní. Sochor zde uváděl mj.: nějaký text vybraného sovětského kritika, nějaké vybrané části z klíčového textu o násilí od G. Sorela, nějaké části Nietzscheovy *Vůle k moci*, nějaké části Gramsciho textu o intelektuálech, vybraný text od Charlese Wrighta Millse či nějaký text od amerických autorů, kteří se zabývají lokálními elitami. Z těchto jeho návrhů, které byly patrně pracovního charakteru, jsem se rozhodl respektovat jen některé. Za prvé jsem se rozhodl nezařazovat do souboru texty autorů, které podle současného převládajícího názoru v sociologické literatuře časově či obsahově do teorie a studia elit příliš nezapadají a je možné je spíše považovat za inspirátory této tradice (Nietzsche, Sorel). Za druhé jsem se rozhodl do sborníku nezařazovat autory, jejichž texty jsou k dispozici v českém jazyce (Gramsci, Mills).² Z původního výběru jsem také vyřadil text Josého Ortegy y Gassetta (jednalo se o přepis překladu Václava Černého), protože jeho nové vydání je v plánu v nakladatelství Portál v roce 2018. Editorská práce při *doplňkovém* výběru dalších textů (jsou zde nakonec tři: Burnhamův, Dahlův a Giddensův) nebyla tedy jednoduchá, protože neexistovala jasná kritéria Sochorova původního výběru. Co se týče záměrů, které ho k tomuto tématu (a výběru konkrétních textů) dovedly, je možné je dnes pouze odhadovat. Důvodem je to, že Sochor v rukopisu zanechal pouze obecnou poznámku, která je přetištěna výše, a pouze jistý náznak interpretace, který je možné spatřovat v několika poznámkách pod čarou, které ovšem pro jejich nekompletnost a parciálnost vypouštím.³

---

² Z tohoto pravidla se poněkud vymyká moje rozhodnutí ponechat ve výběru překlad části knihy Włodzimierza Wesołowského, která česky vyšla v sedmdesátých letech. Důvodem je zde zejména to, že text je poměrně terminologicky i obsahově zajímavý a tato kniha není natolik dostupná a známá jako např. texty Charlese W. Millse.

³ V podstatě jediná komplexní poznámka, která představovala daného autora, uváděla jeho dílo a pokoušela se o interpretaci jeho významu pro danou dobu, byla věnována Moscovi (a částečně Lukácsovi, kterou níže naopak otiskujeme). Ve skutečnosti

Při druhém doplňkovém výběru byl ovšem také částečně zohledněn současný stav bádání na tomto poli. Jistou míru aktualizace jsem považoval za klíčovou. Přesto jsem se rozhodl celkově respektovat základní časový rámec Sochorova výběru – tzn. nepřekračovat horizont sedmdesátých let 20. století a držet se také tematicky výběru, který již provedl Sochor. Jelikož je dnes teorie elit a její studium poměrně aktuální a živě se rozvíjející téma, napsal jsem rozsáhlejší studii, která má být jednak úvodem k danému tématu a jednak má nabídnout určitou aktualizaci. V žádném případě nejde o vyčerpávající výběr, spíše o vnitřně provázaný celek textů, které reprezentují dané období vývoje teorie elit a jejich studia.

25. listopadu 2018

Ondřej Lánský

---

tato poznámka neplnila ani roli uvádějící poznámky pod čarou a ani nebyla interpretačním textem. Zůstala tak jaksí „v půli cesty“. V době internetu a kvalitních a dostupných informačních zdrojů je navíc encyklopedická poznámka vlastně nadbytečná. Rozhodl jsem se tedy další poznámky k jednotlivým autorům a textům neuvádět, ale naopak napsat vlastní autorskou úvodní studii.